

Alan Ayckbourn

NORMAN VALLUTAJA

K O M Ö Ö D I A

kahes vaatuses

Table Manners, 1973

Inglise keelest tõlkinud
Enn-Eerik Loorumm ja Anne Lange

Esietendus 20. oktoobril 2022 Endla Teatri Suures saalis

lavastaja ja muusikaline kujundaja

INGOMAR VIHMAR

kunstnik

LIINA UNT

valguskunstnik

MARGUS VAIGUR

etenduse juht

SILJA KOPPEL

helimeister

TARMO JÜRGENS

valgusmeistrid

IVAR PITERSKIIHH ja MARGUS VAIGUR

kostümeerija

LILII LUUSEPP

grimeerija

SIRLE TEEÄÄR

lavameister

ANDO LOOSAAR

Reg

PRIIT LOOG

Sarah, Regi naine

KLEER MAIBAUM

Ruth, Regi õde

KARIN TAMMARU

Norman, Ruthi mees

JAN UUSPÕLD

Annie, Regi ja Ruthi noorem õde

FATME HELGE LEEVALD

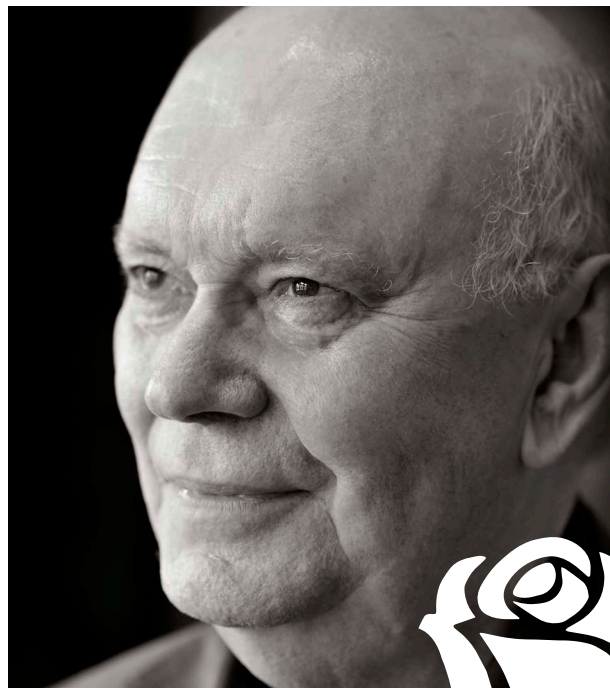
Tom

NILS MATTIAS STEINBERG

„Ma olen kirjutanud väga kaua ja elanud pisut kauem. Minu vanuseni jõudnule on kirjutamist puudutavad valikud üsna piiratud.

Igaüks, kes on kaheksakümnendates eluaastates peab vaatama kas tagasi või edasi. Ma ei usu, et ma suudaksin kirjutada tõeliselt nutikat näidendit praegusest ajast, sest ma tunnen, et olen sellest pisut välja jäänud.“

Alan Ayckbourn 2022. aastal

ALAN AYCKBOURN sündis 1939. aastal Londonis ja on töötanud teatris erinevatel ametikohtadel kogu oma elu. Ta on olnud lavatöoline, valgus- ja helitehnik, dekoratsioonide maalija, näitleja ja lavastaja. Ayckbourni teatritalendi avastajaks ja mentoriks oli Scarborough Library Theatre'i asutaja Stephen Joseph, kes julgustas 1957. aastal oma teatriga liitunud noornäitlejat ka kirjutama ja lavastama. Ayckbourni esimene näidend, komöödia „The Square Cat“ valmis 1959. aastal, esimene lavastus – Endlagi publikule tuttav Patrick Hamiltoni „Gaasivalgus“ – 1961. aastal. Tänapäevaks on ta lavastanud üle 350 lavastuse nii Inglismaal kui mujal maailmas ning kirjutanud 87 täispikka näidendit, millest suurem enamus on komöödiad ning neist viimane – komöödia „Family Album“ esietendus

2022. aasta sügisel Scarborough's Stephen Joseph Theatre'is autori enda lavastusena. 1972. aastal sai Ayckbournist Scarborough – tollal veel Library Theatre'i, nüüdse Stephen Joseph Theatre'i – kunstiline juht ning seda ametit pidas ta 2009. aastani.

Scarborough teatriga on Ayckbourn lavastajana aga tänini seotud ning nii nagu juba üsna tema lavastajate algusest saati kombeks, toob ta oma uued näidendid ise esimesena lavale.

Lisaks komöödiatele on Ayckbourn kirjutanud ka laste- ja lühinäidendeid ning dramatiseeringuid, filmistsenaariumi, muusikali „By Jeeves“ koos Andrew Lloyd Webberiga, näidendite kirjutamise ja lavastamise õpetuse „The Crafty Art of Playmaking“ (2002) ning 2019. aastal ilmus tema esimene romaan „The Divide“. Ayckbourni näidendeid on tõlgitud kümnetesse keeltesse ning mängitud nii teatris kui televisioonis üle kogu maailma.

Ayckbourn on pälvinud suure hulga näidendi- ja teatripreemiaid, ta on kümnekonna ülikooli auctor ning esimene briti näitekirjanik, kes pälvis nii Olivier' kui Tony elutööauhinnad. 1997. aastal andis kuninganna Elisabeth II Ayckbournile aadlititli.

„Terve mu eluaja on teater kriisi äärel olnud. Kui ma olin noor, siis küsiti: „kuidas me televisiooni tõusuga ellu jääme?“ Eelmised põlvkonnad küsisid: „kuidas me filmide kõrval ellu jääme?“ Ma arvan, et nüüd küsitakse: „kuidas me kogu selle voogedastuse ja virtuaalse reaalsuse kõrval ellu jääme?“ Kõik need asjad üritavad taastoota teatri olemust, kuid tegelikult ei saa nad kunagi taasluua teatrit ennast, mis on ju lihtsalt grupp inimesi, kes istuvad ja vaatavad teist gruppi inimesi elavas olukorras. Selle kogemuse puhul on kõik muu üleliigne. Nagu vanasti öeldi – vaja on vaid kaht planku ja kirge.“

Alan Ayckbourn 2022. aastal

„Üks inimkonna vastupandamatuid omadusi on see, et üldiselt ei suuda me väga kaua tõsiseks jääda. Olgem selle eest tänulikud, sest kui suudaksime, siis küllap oleksime juba ammu välja surnud.“

Alan Ayckbourn 2002. aastal

„Mõned kriitikud ei suuda ära otsustada, kas ma olen tõsine või teen nalja. Ma arvan, et vastus on, et ma teen tõsiselt nalja.“

Alan Ayckbourn 1973. aastal

„Kui kirjutad edukaid komöödiaid, siis ei peeta sind kunagi lõpuni väärrikaks.“

Alan Ayckbourn 1973. aastal

„Võib kõlada paradoksaalsena, kuid komöödia on minu jaoks üsna tõsine asi. Kirjanikuna olen ma sellel mängumaal õnnelik ja rahul. Pole midagi, mida ma tahaksin öelda ja mida ma ei saaks või ei tahaks väljendada koomilises võtmes. Siin saab tegeleda üsna tõsiste inimlike probleemidega.“

Alan Ayckbourn 1974. aastal

„On abielusid, kus seitsmekümne aasta jooksul ei tülitseta kordagi, kuid need pole näidendi jaoks eriti huvitavad. Näitemängus me tahame näha kedagi, kellel läheb kehvemalt kui meil.“

Alan Ayckbourn 1984. aastal

„Minu näidendid on kõik heal järjel olevatest inimestest. Mu kasuisa oli pangametnik ja lapsepõlve miljöö on minuga ikka kaasas. Aga veel olulisem on, et mu näidendid on tegelastest, kes mulle meeldivad. Ma võtan neid üsna tõsiselt. Ja seda tehes võin ma nende kohta igasugu asju välja kaevata. Ma võin neile isegi teatavat ebaõnne lubada.“

Alan Ayckbourn 1973. aastal

„Keskklass on väga lai läbilõige ühiskonnast. Minu meelest on nad kõige naljakamad inimesed. Selle skaala kõige madalamas otsas on inimesed, kes võib-olla püüavad teeselda, et neil on parem taust, kui neil tegelikult on. Teises otsas on inimesed, kes püüavad oma positsiooni säilitada. Ja seal vahepeal on palju tabusid, millest on lõbus üle hüpata või lõhkuda.“

Alan Ayckbourn 1973. aastal

ALAN AYCKBOURN „NORMAN VALLUTAJAST“

„Norman tegelasena on minu jaoks selle mängu väljendus, mis tihti meeste ja naiste vahel käib – mees kulutab uskumatult palju aega mingile naise kättesaamise nimel tehtavale ülipeenele žestile, naine näeb selle küll kohe läbi, kuid mees meeldib talle sellest žestist hoolimata. Aga mees mõtleb ikka, et just see žest oli tema edukuse põhjus. Norman on ilmselgelt maailma kõige läbinähtavam mees. Ta on nagu üks mu tuttav, kelle eraelu läbi kukkunud ja abielu täielik katastroof, kuid kes sotsiaalselt oli täielik seltskonna hing. Ülimalt veetlev, kuigi mitte väga kauaks. Norman on jokker selles kaardipakis, mida ma juba lapsepõlvest endaga kaasas kannan ja mis koosneb hääbuva keskklassi limbosse kinni jäänud inglased. See on koomiliselt rikkalik varamu.“

Alan Ayckbourn 1975. aastal

„Norman Vallutaja“ on väga humoorikas näidend, kuid huumori taga on peidus tumedam külg, mis paljastab inimlikke nõrkusi. Kas teie kavatsus oligi näidend niimoodi kirjutada?

„Ma asun näidendit kirjutama alati üsna tõsiste kavatsustega. Mida tugevam on see tõsine aluspõhi, millele ma näidendi üles ehitan, seda rohkem saan ma lubada huumorit. Ma armastan seda pinget, mida koomiline ja tõsine koos toimides loovad. Kõik on tasakaalu küsimus – liiga tõsine lähenemine muutub väljakannatamatuks:

liiga kerglane lähenemine aga võib põhjustada tegelase väljanaermise ja see oleks kirjanikuna juba tõeline reetmine.“

Kas Normani tegelaskuju on kellegi järgi loodud?

„Päriselt mitte. Ma olen kunagi öelnud, et Norman on see, kes ma tahaksin olla; Tom see, kes ma olen ja Reg see, kelleks ma kardan end muutuvat. Nad kõik on osa minust – nii mees- kui naistegelased. Shakespeare'i parafraseerides – neid haavates jooksen mina verd.

Ma arvan, et Norman ei ole ebatavaline mees. Kunagi küsisin ühelt oma sõbralt, mis on see saladus, mis ta naiste seas nii edukaks teeb. „Lihtne,“ vastas ta „ma küsin neilt.““

Kui saaksid kellegagi „Norman Vallutaja“ tegelastest kohtuda, siis kellega ja miks?

„Noh, ma tõenäoliselt läheks teisele poole teed, kui näeks kedagi neist vastu tulemas, aga küllap ma kohtuksin Anniega. Ma tunnen neile kõigile eri moel kaasa. Nad kõik on iseeneste ohvid. Ja nende ohvid, kelle nad on valinud – või siis mitte valinud – oma elukaaslasteks.“

Kuidas võttis publik „Norman Vallutaja“ vastu, kui sa ta 1973. aastal kirjutasid ja kas sa arvad, et nad reaageerivad nüüd, aastakümneid hiljem, samamoodi?

„Ainult taevas teab, kuidas nad selle nüüd vastu võtavad. Ma loodan, et nad naudivad seda lugu. See on lusti pärast kirjutatud näidend ja selles on imelist süütust. Tegelased satuvad küll aegajalt üsna puntrasse, kuid neis kelleski pole tilkagi kurjust või halbu kavatsusi. See on armastuse pühitsemise lugu ja armastus on – tänu jumalale – ikka veel olemas.“

„Ma olen Keatsi üle lugenud ja püüdnud teha sama Miltoniga ja isegi Tennysoni tolmunud kõite lahti teinud, aga kokkuvõtteks tuleb tunnistada, et minu kõige lemmikum luuletus on karupoeg Puhhi „Mida rohkem sajab lund (tidili-pomm)“. See näib inimese olemust nii täpselt kokku võtvat.“

Alan Ayckbourn 1985. aastal.

Siinkohal on oluline välja tuua, et see paljude eestlastegi lemmikvärsiks olev hea ümin on Harald Rajametsa tõlkes poeetilise huvides väikeste täiendustega ning A. A. Milne'i originaali reaalne tõlge võiks kõlada umbes-täpselt nii: „Mida rohkem sajab lund, seda rohkem sajab lund. Ja keegi ei tea, kui külmaks mu varbad muutuvad.“

„No kui sa vaatad päris vanast ajast, siis näiteks „Norman Vallutaja“.“

Nii vastas Jan Uuspõld 2021. aasta novembris teleajakirjaniku küsimusele rollide kohta, mida ta elus veel mängida sooviks. Nüüd on tema unistuste Norman Endla publiku ees, teatris räägitakse, et lavastaja Ingomar Vihmar olevatki just sellest intervjuust „Norman Vallutaja“ lavastamise impulsiga saanud. Nii Jani kui Ingomari, aga kindlasti ka paljude teiste teatrihuviliste eestimaalaste teatrimälus on aga talle ka Eesti lavade esimene „Norman Vallutaja“, mis Evald Hermaküla lavastuses esietendus Eesti Draamateatris 1985. aastal ning mis hiljem jõudis ETV salvestuse kaudu ka pealinnast kaugemale. Hermaküla lavastuse kunstnikuks oli Vadim Fomitšev, lavastaja assistendiks oli Sulev Teppart ning lavastuse kõiki rolle kehastas kaks koosseisu näitlejaid. Normanit mängisid Jüri Krjukov ja Paul Poom, Ruthi Elle Kull ja Liina Orlova, Regi Tõnu Aav ja Ivo Eensalu, Sarah't Anne Paluver ja Milvi Jürgenson, Anniet Maria Klenskaja ja Angelina Semjonova ning Tomi Ain Lutsepp ja Toomas Urb.

Endla lavastus on aga juba kolmas „Norman Vallutaja“ versioon Eesti teatris, sest 2006. aastal lavastas Roman Baskin selle MTÜ Kell Kümme egiidi ja pealkirja „Täiskuu“ (ning 2008. aastal pisut uuendatud kujul pealkirja „Täiskuu 2“) all Palmse mõisas. Selle lavastuse, mida külmemal ajal mängiti ka erinevates teatrisaalides üle Eesti, kunstnikuks oli Ann Lumiste ning Normanit kehastas lavastaja Roman Baskin ise. Ruthi mängis Epp Eespäev, Regi Guido Kangur, Sarah't Pille Lukin, Anniet Marika Barabanštšikova ja Tomi Riho Kütsar või Eduard Salmistu.

KAVAS KASUTATUD MATERJALID

Kavalehes leiduv info ja tsitaadid pärinevad Simon Murgatroydi koostatud ja hallatavalt ülipõhjalikult Alan Ayckbourni ametlikult kodulehelt alanayckbourn.net, nädalakirja „Big Issue North“ 12.-18. septembri 2022 numbris ilmunud Andy Murray intervjuust Alan Ayckbourniga ning TV3 telesaates „Teet, Kristjan ja sõbrad“ 6. novembril 2021 toimunud intervjuust Jan Uuspõlluga. Alan Ayckbourni portreefoto tegi 2012. aasta mais fotograaf Andrew Higgins.

Lavastuse plakati foto tegi Priit Loog.
Kavalehe koostas Anne-Ly Sova ja kujundas Ilona Rääk.

lavastusjuht Andrus Jõhvik
pealavameister Kaido Päästel
vanemlavameistrid Ando Loosaar, Fred Laur, Janek Lipponen
lavameistrid Lauri Allikas, Sergei Peetso, Kristo Paddernik
dekoratsioonide valmistajad Kaido Päästel, Viljar Viik
butafoor-dekoraator Kaido Torn
tekstiilide värvija Anu Heinsalu-Diževski
kostüümiala juhataja Ester Kasenurm
kostüümide õmblejad Urve Kasenurm, Urve Enne, Epp Mõts
grimmiala juhataja Ivi Smeljanski
grimeerijad Sirle Teeäär, Karina Pajunurm
kostümeerijad Kärt Altjõe, Lili Luusepp
inspitsient-rekvisiitorid Anu Hövel, Astrid Kivila, Silja Koppel
heliala juhataja Siim Rohtväli
helimeistrid Tarmo Jürgens, Janek Vlassov
valgusala juhataja Margus Vaigur
valgusmeistrid Karmen Tellisaar, Ivar Pinterskihh, Iiris Purge
videoala juhataja Argo Valdmaa
videomeister Antti Aalmaa
muusikajuht Feliks Kütt
turundus- ja kommunikatsioonijuht Inger Lilles-Nestor
trupijuht Aigi Veski
peaadministraator Ain Miilberg
haldusjuht Kaido Lüll
dramaturgid Anne-Ly Sova, Ott Kilusk
peakunstnik Liina Unt
loominguline juht Ingomar Vihmar
teatrijuht Roland Leesment

SA Endla Teater 112. hooaeg
Keskväljak 1, Pärnu 80010
kassa 442 0666, info 442 0667
www.endla.ee

Teatri toetajad ja koostööpartnerid:

pärnu

CRAMO
ehitusseadmete rent

pajõ
TRÜKIKODA

ERR

Pärnu Postimees

KUKU

ESTONIA
Spa Hotels

EPS
TERM
AS Reidenti plaan

tervis
ravispahotell

Autoriõigusi vahendab
Eesti Teatri Agentuur

EESTI **TEATRI**
AGENTUUR